

WERKBLAD KITTY WURMS

Bron 1. foto Kitty

Kitty Wurms is geboren op 4 oktober 1923.

Deze foto is gemaakt na de oorlog, in 1945. Hoe oud is Kitty op deze foto?

22 of 23 jaar

Er zijn geen foto's meer van Kitty op een jongere leeftijd. Hoe kan dat, denk je?

Alle persoonlijke bezittingen zijn kwijtgeraakt doordat het gezin Wurms uit huis werd gedreven. Er is
blijkbaar geen tijd geweest om fotoalbums in veiligheid te brengen.

Bron 2. foto vader

Op deze foto zie je Kitty's vader. Er is maar één foto van hem over. Hij heet Joseph (Joop) Wurms.

Maak een reconstructie van het gezin Wurms. Gebruik www.joodsmonument.nl en

www.joodsekindereninkampvught.nl Vul voor de twee onderstaande momenten de leeftijden in. Mei 1940: de bezetting van Nederland begint. Februari 1943: aankomst in kamp Vught. Het 'normale' leven houdt op.

	geboortedatum	mei 1940	februari 1943
vader Joseph Wurms	23 september 1894	45	48
moeder Henderika Wurms-Neeter	15 maart 1894	46	48
broer Juda	12 november 1919	20	†
zus Kitty	4 oktober 1923	16	19
zus Eva	11 juni 1927	12	15
zus Judith	23 juli 1932	7	10

Bron 3. foto broer

Kitty heeft een vier jaar oudere broer, Juda. Op deze foto is hij ongeveer 17 jaar oud. Kitty is dol op hem. Tijdens de oorlog moet Juda naar een werkkamp. Kitty en de rest horen niets meer van hem.

Later blijkt dat Juda op 30 september 1942 in Auschwitz is vermoord.

Waarom weet de rest van het gezin dat niet direct?

Het daadwerkelijke lot van de Joden in Auschwitz en elders werd geheimgehouden. Men wist niet wat er met de familie gebeurde.

Bron 4. poesie-album Eva

In 1941 schrijft Kitty in het poesiealbum van haar zusje Eva.

Wat valt je op? Vergelijk het met een poesie-album of vriendenboek van nu. Kijk naar handschrift, inhoud gedichtje, versiering (NB: laat het briefje linksboven buiten beschouwing). Let ook op de datum.

Handschrift is ouderwets scheef.

Inhoud van het gedichtje is standaard, onpersoonlijk. Dit is tegenwoordig vaak anders.

Verdere verschillen ter beoordeling van de leerling zelf! NB let op de datum: het leven gaat aanvankelijk gewoon door in de oorlog.

Van Eva's persoonlijke eigendommen is haar poesie-album het enige dat nog over is.

Vind je dat dit poesie-album waardevolle informatie geeft over de persoon Eva? Geef een argument voor en een argument tegen.

Ja, want je ziet wie ze kende, met wie ze bevriend was, wie voor haar belangrijk waren.

Nee, want de gedichtjes zeggen niet veel. Je leert de persoon Eva niet kennen.

Bron 5. foto razzia

Een razzia betekent: een omgeving afzetten en alle mensen oppakken.

Deze foto is in het geheim gemaakt van een razzia in Amsterdam-Oost in 1943.

Beschrijf drie opvallende detail.

Bijvoorbeeld: de toeschouwers (passerende jongen, mensen op balkon), een trapje voor het instappen in de wagen, de dichte overvalwagens.

Waarom is deze foto in het geheim genomen?

Het was verboden –en zeer gevaarlijk- om foto's te nemen van Duits optreden.

Het gezin Wurms wordt ook bij zo'n razzia uit huis gehaald. Kitty is verbijsterd dat dit gebeurt door Nederlandse politiemannen. Waarover is ze verbijsterd?

Omdat ze niet begrijpt dat eigen landgenoten in staat zijn om hieraan mee te werken.

Niet alleen politiemannen zijn betrokken bij de praktische uitvoering van de deportatie van Joden. Ook Nederlandse tramchauffeurs, treinmachinisten en ambtenaren spelen een rol. In hoeverre beoordeel je dit als collaboratie?

Eenzijds ja: door hun medewerking werd de deportatie vergemakkelijkt. Vergeleken met andere West-Europese landen is vanuit Nederland het hoogste percentage Joden weggevoerd. Hierbij speelt ook mee dat de Joden via ambtelijke wegen goed opspoorbaar waren. Anderzijds was het voor ambtenaren en andere publieke ambtsdragers niet eenvoudig hun werkopdrachten te weigeren. Sommigen deden dit wel, maar dit betekende een stap richting verzetswerk met gevolgen van dien voor hun persoonlijke leven. Het is een ingewikkelde kwestie die tot veel discussie kan leiden.

Bron 6. tekening toiletruimte

Vader, moeder en de kinderen Wurms worden naar kamp Vught gebracht. Vrouwen worden gescheiden van de mannen, en de kinderen tot 16 jaar komen in aparte barakken. Het gezin Wurms wordt ook uiteen gehaald. Alleen Kitty en haar moeder blijven samen.

Waarom mogen zij twee samen blijven?

Omdat Kitty ouder dan 16 is.

Kitty vertelt in de film dat ze schrikt van de wc-gebouwen. Waarom? Wat denkt ze dan?

De aanblik van mannen en vrouwen die door elkaar heen hun behoeftes doen, schokt haar, en ze denkt: "dit kan niet goed zijn". Normen van fatsoen en zedelijkheid vallen weg. Hiermee begint een soort ontmenselijking.

Bron 7. foto werkende mannen in kamp Vught

De mannen in kamp Vught moeten werken. De vader van Kitty ook. Waarom laten ze de mannen werken, denk je?

Gratis arbeid. Uitbuiten. Voorkomen onrust. Uitputten.

In de film zegt Kitty: "Even stoppen nu." Op welk moment is dit?

Wanneer ze vertelt dat ze heeft gezien dat haar vader werd geslagen.

Wat gebeurt er dit moment bij haar?

Het wordt haar teveel, ze knapt even. De herinnering doet teveel pijn. Trauma.

Bron 8. brief Kitty

Juni 1943: alle Joodse kinderen tot 16 jaar moeten weg uit Vught. Kitty schrijft deze brief op 6 juni aan familie en bekenden die niet opgesloten zitten. De brief wordt door een man, die in het kamp werkt maar niet gevangen zit, uit het kamp gesmokkeld. Hij neemt daarmee een groot risico.

Verklaar het onderstreepte einde van de brief. Betrek de reconstructie van gezin Wurms uit bron 2 er bij.

Geboortedatum Eva is 11 juni 1927, ze werd bijna 16 en hoefde toch niet mee.

Op welke dag van de week heeft Kitty deze brief geschreven?

Zondag 6 juni, Kitty noemt dat Eva op vrijdag jarig is, dat is dan 11 juni.

Kitty noemt kamp Vught de hel. Waarom spreekt ze over 'dit is nog wel het allerergste'? (aline 1)

Ondanks de vreselijke omstandigheden is het gezin in ieder geval nog bij elkaar.

Het is een emotionele brief. Welk gevoel spreekt er met name uit, vind je?

Bijvoorbeeld: wanhoop, woede

Bron 9. citaat Kitty

Kitty moet later zelf ook weg, naar Auschwitz. Haar zusje Eva en haar vader ook.

Kitty maakt veel verschrikkingen mee in de kampen. Lees de tekst: wie helpen haar er doorheen?

Het clubje vrouwen vanuit kamp Vught.

Wat bedoelt Kitty met de "beste dingen" (laatste regel)?

Voor elkaar zorgen.

Wat bedoelt ze met de voettocht door Duitsland, na Auschwitz? Zoek eventueel op internet naar meer informatie.

De zogenaamde dodenmarsen, toen de Russen Auschwitz naderden werden de gevangenen te voet en onder bewaking van SS'ers gedwongen te 'vluchten' richting Westen. Bij deze voettochten vielen veel doden.

Bron 10. foto Kitty in Zweden

Zusje Eva overleeft het kamp niet. Vader wel. Hij sterft echter kort na de oorlog, zonder dat Kitty hem terugziet.

Na de bevrijding wordt een groep vrouwelijke kampgevangenen, waaronder Kitty, door het Rode Kruis naar Zweden gebracht. Hier krijgen ze verzorging en kunnen ze tot rust komen voordat ze weer naar huis gaan. Kitty was heel ziek uit de kampen gekomen. Bekijk de foto goed. Kitty zit links. Wat valt je op?

NB let op bandages

Kitty is enkele jaren geleden overleden. We kunnen haar dus geen vragen meer stellen. Er zijn nog wel andere ooggetuigen in leven. Hoe belangrijk vind je de rol van ooggetuigen bij Holocaust-educatie?

Noem een voordeel en een nadeel.

Voordeel: persoonlijke aspect, geschiedenis aan den lijve ondervonden

Nadeel: betrouwbaarheid geheugen kan twijfelachtig zijn